

Stvárnenie aktuálnych spoločenských problémov v súčasnom kriminálnom románe

JÁN JAMBOR – ZUZANA MALINOVSKÁ

Súčasný kriminálny román (chápaný v duchu relevantných genologických koncepcií široko ako strešný pojem pre samostatné žánre – napr. detektívny román, triler a román s napätím ako kombinácia prvých dvoch) je citlivý seizmograf, zachytávajúci pálčivé spoločenské problémy, ku ktorým patria napr. vyrovnávanie sa s históriou krajiny, vojna, globalizácia, migrácia, politické machinácie, extrémizmus, korupcia, organizovaný zločin, diskriminácia menšín či sociálna exklúzia. V období od rokov 1989/1990, keď sa začali v krajinách bývalého východného bloku zásadné politické, ekonomické i kultúrne zmeny, až po aktuálnu prítomnosť, v ktorej pretrváva pocit strachu o budúcnosť ľudstva i našej planéty, vznikol v rôznych literatúrach celý rad pozoruhodných diel, používajúcich kriminálny román ako vhodný prostriedok na stanovenie diagnózy našej doby. Nezriedka sa pritom uplatňujú aj inovatívne naratívno-kompozičné a štylistické postupy, ktoré obohacujú tvar súčasného románu.

Cieľom tematického čísla časopisu WORLD LITERATURE STUDIES je na textovom materiáli rôznej jazykovej a kultúrnej proveniencie zmapovať základné kontúry uvedeného fenoménu v širších súvislostiach. Číslo prináša osem prípadových štúdií, v ktorých je uplatnené široké spektrum výskumných metód literárneho textu.

Prvé štyri literárnovedné práce sa venujú analýze a interpretácii jedného ťažiskového diela príslušnej literatúry. Blok otvára štúdia Zuzany Malinovskej o románe švajčiarskeho po francúzsky píšuceho autora Josepha Incardonu *Derrière les panneaux il y a des hommes* (2015). Hybridný text, ktorého zjednocujúcim konštrukčným prvkom je dialnica poňatá ako miniatúra moderného veľkomesta, originálnymi výrazovými prostriedkami zachytáva premenlivú prítomnosť a jej problémy. Do švajčiarskej, avšak po nemecky písanej literatúry patrí aj detektívny román Hansjörga Schneidera *Hunkeler und der Fall Livius* (2007), ktorý stvárňuje dodnes aktuálne vyrovnávanie sa s nemeckou okupáciou Alsaska počas druhej svetovej vojny. Štúdia Jána Jambora sleduje Schneiderov proces literárnej transformácie látkovej skutočnosti a rekonštruje jeho tvorivý prístup, pri ktorom uplatnil najmä metódu „oral history“ (interview s pamätníkmi dobových udalostí). Iné zameranie má príspevok Andrey a Romana Mikulášovcov o románe Josefa Haslingera *Opernball* (1995), ponúkajúcom náhľad do spoločensko-politickej atmosféry Rakúska posledného desaťročia 20. storočia. Autorská dvojica poukazuje na spätosť analyzovaných metafor zo zvolených oblastí (napr. médiá, kultúra, cirkev/náboženstvo) s dobovým pozadím diela, ku ktorému

patria okrem iného teroristické útoky. Stredoeurópsky literárny priestor je zastúpený aj štúdiou o románe poľského autora Zygmunta Miłoszewského *Ziarno prawdy* (2011; slov. *Zrnko pravdy*, 2014). Tomáš Horváth v nej – vychádzajúc z tézy Mariusza Czubaja o súčasnom detektívnom románe ako antropologickom svedectve – kladie dôraz na analýzu mechanizmov antisemitizmu v kultúrnom prostredí dnešného poľského provinčného mesta.

Ďalšie dve literárnovedné práce spája nielen metóda komparácie, ale aj širšia orientácia na historický kontext ovplyvnený procesom demokratickej tranzície v danej krajine. Milena Kaličanin skúma román Mirjany Novaković *Tito je umro* a román Vladimira Kecmanovića *Sibir*. Bádatelka vníma obe diela súčasnej srbskej literatúry, ktoré vyšli zhodou okolností v tom istom roku (2011), ako potenciálne katalyzátory nevyhnutných sociálnych zmien. Panoramatická štúdia Magdaleny Tosik sa zaoberá dvoma významnými sériami z literatúry v španielskom jazyku – kriminálnymi románmi španielskeho autora Manuela Vázqueza Montalbána, vychádzajúcimi v rokoch 1974 – 2004, ktoré spája postava súkromného detektíva Pepeho Carvalha, a sériou o poručíkovi Mariovi Condem z rokov 1989 – 2018, ktorej autorom je kubánsky spisovateľ Leonardo Padura. Poľská autorka sa osobitne sústreďuje na časopriestorové koordináty sérií a pohyb hlavných postáv v súvislosti s dynamickými spoločenskými procesmi.

Blok príspevkov o kriminálnom románe uzatvárajú dve lingvistické práce, ktorými sa posilňuje interdisciplinárny rozmer našej publikácie. Katarína Motyková sa venuje trileru *Snabba cash* (2006) švédskeho autora Jensa Lapidusa, tematizujúceho nezanedbateľné javy súčasnej spoločnosti (najmä prisťahovalectvo, sociálnu exklúziu, organizovaný zločin). Sociolingvistická analýza literárneho textu nazerá na jazyk ako na významný teritoriálny a sociálny ukazovateľ a osvetľuje odvrátenú tvár švédčiny prezentovanú autorom. Inou, avšak rovnako podnetnou metodologickou cestou sa vybrala Daniela Slančová. Nadväzujúc hlavne na vlastný koncept interaktívnej štylistiky (osobitne jej socioštylistického subsystému) hľadá odpoveď na otázku, ako sa v konkrétnom kriminálnom románe, za ktorý si zvolila detektívny román slovenského autora Dominika Dána *Noc temných klamstiev* (2009), realizujú prostredníctvom viacvrstvovej štylizácie sociálne javy, štruktúry a procesy, príznačné pre Slovensko v čase vzniku diela.

Veríme, že číslo svojou ucelenou koncepciou a mnohotvárnosťou štúdií prispeje k výskumu kriminálneho románu, ktorý má v súčasnej literárnej vede svoje nezastupiteľné miesto.